

them take the tax and then try to improve the lot of the people and try to improve first the running of the buses which is a sign of their inefficiency as clear as day-light.

Mr. DEPUTY SPEAKER : The question is :

"That the Bill be passed."
The motion was adopted.

17.31 Hrs.

JAMMU AND KASHMIR REPRESENTATION OF THE PEOPLE (SUPPLEMENTARY) BILL

MR. DEPUTY SPEAKER: We shall now take up the consideration of the Jammu and Kashmir Representation of the People (Supplementary) Bill.

THE DEPUTY MINISTER IN THE MINISTRY OF LAW (SHRI M. YUNUS SALEEM) : Mr. Deputy speaker, Sir, on behalf of Shri Govinda Menon, I beg to move :

"That the Bill to supplement the Jammu and Kashmir Representation of the People Act, 1957 be taken into consideration."

Sir, the Representation of the People Act of 1951 was suitably amended by an Act, 47 of 1966, and one of the important changes which were introduced by that amendment was that the election tribunals were abolished and the jurisdiction of trying the election petitions was given to the High Court and against the order of the High Court, an appeal was provided to the Supreme Court.

So far as the question of election to the House of the People was concerned, in Jammu and Kashmir also, the Representation of the People Act of 1951 was applicable. But regarding the Assembly elections, the Jammu and Kashmir Representation of the People Act of 1957 was enforced and after the amendment of 1966 in the Representation of the People Act of 1951 was introduced, the Jammu and Kashmir Representation of the People Act was also amended by the Jammu and Kashmir Government and the amendment was passed by the Legislature of the State of Jammu and Kashmir with

a view to incorporating such of the changes in the Jammu and Kashmir Representation of the People Act, 1957, as were incorporated in the Representation of the People Act of 1951.

17.34 HRS.

[MR. SPEAKER in the Chair]

This amendment was introduced with a view to putting the State of Jammu and Kashmir on the same footing as the rest of India in the matter of law relating to elections. One of the important changes to effect the Jammu and Kashmir Representation of the People Act was that the provision was made for an appeal to the Supreme Court against the orders of the Jammu and Kashmir High Court in respect of election petitions. Just as under the amendment of 1966 appeals were provided to the Supreme Court against the orders of other High Courts similarly, the appeals were provided against the orders of the Jammu and Kashmir High Court to the Supreme Court. But, incidentally, to provide an appeal to the Supreme Court was beyond the competence of the Legislature of the State of Jammu and Kashmir because it is within the purview of this House, the Parliament, to enlarge the jurisdiction of the Supreme Court. Therefore, in order to meet this situation which was created by the above provisions of the Jammu and Kashmir Representation of the People Act of 1957, Entry 72 of the Union List in the Seventh Schedule to the Constitution was extended and for this purpose a Presidential Order was issued on 9th February, 1968 under article 370 of the Constitution. The extension of the entry with suitable modification was, by itself, not sufficient because an enactment by the Parliament was necessary. When this change took place, the Parliament was not in session and, therefore, in order to meet the situation, an Ordinance called the Jammu & Kashmir Representation of the People Supplementary Ordinance of 1968 was promulgated by the President. The Jammu and Kashmir Representation of the People (Supplementary) Bill seeks to replace the Ordinance and when enacted, would confer jurisdiction on the

[SHRI M. YUNUS SALEEM]

Supreme Court to entertain appeals against the orders of the Jammu & Kashmir High Court which may be passed disposing of the election petitions at present pending before the High Court. When this Bill to introduce this amendment was introduced in Parliament in the third week of February, certain hon. members raised objections and they made a reference to some of the provisions of the Jammu & Kashmir Representation of the People Act as amended by the amending Act of 1957 which sought to confer appellate jurisdiction on the supreme court in respect of the orders made by the Jammu & Kashmir High Court in election petition, and the hon. Law Minister who then introduced the Bill said on the floor of this House that a suitable amendment, in order to meet, this objection, would be introduced. Consequently, an amendment to Clause 2 of the Bill has been submitted for consideration and approval of this House, namely,

"The provisions of sections 116A, 116B and 116C of the Representation of the People Act, 1951, shall, so far as may be, apply to every order made by the High Court of Jammu and Kashmir subject to the following modifications, namely :—

- (a) references therein to the High Court shall be construed as including references to the High Court of Jammu and Kashmir,
- (b) references therein to the State Legislature or to the Speaker or Chairman thereof, shall be construed as including references to the Legislature of the State of Jammu and Kashmir and to the Speaker or Chairman thereof, and
- (c) references therein to the provisions of the Representation of the People Act, 1951, shall, in relation to the State of Jammu and Kashmir, be construed as references to the corresponding provisions of the Jammu and Kashmir Representation of the People Act, 1957."

With this amendment, now there will be no difficulty for the aggrieved persons

against whom the High Court of Jammu and Kashmir may decide the election petitions to go to the Supreme Court; they would be entitled to move the Supreme Court by way of appeal. The Constitutional impediment which was created on account of the lack of a suitable legislation would be removed and all the persons who are interested in going to the Supreme Court on appeal will be able to go to the Supreme Court against the orders of the Jammu and Kashmir High Court.

Therefore, I submit that this Bill be taken into consideration.

MR. SPEAKER : Motion moved :

"That the Bill to supplement the Jammu and Kashmir Representation of the People Act, 1957, be taken into consideration."

SHRI BAL RAJ MADHOK (South Delhi) : I would not take much time of the House because another Member of my party is going to speak on this Bill later, and I would like to say just a few words only.

This Bill has been brought forward to extend the Act which has already been passed for the rest of India to Jammu and Kashmir also and to provide that an election petition should go to the High Court and an appeal may lie with the Supreme Court against the decision of the High Court. I want to know what need is there for extending every Bill that is passed here for the rest of India to Jammu and Kashmir and for bringing forward a separate legislation for the purpose here and thereby wasting the time of this House.

Either Kashmir is a part of India or it is not. In my opinion it is legally, constitutionally, politically and historically a part of India. Therefore, there is no reason why any measure enacted by this Parliament should not *ipso facto* become a law governing Jammu and Kashmir State as well. If there are any legal or constitutional impediments, they should be removed. For instance, there is article 370 of the Indian Constitution which is a transitional and temporary provision, and it must be removed. Any other hurdle in the way should also be removed.

I say that there is no need for having a separate Constitution for the Jammu and Kashmir State. That Constitution must be scrapped. If the Indian Constitution which was enacted by the people of this country and to which Sheikh Abdullah and the other leaders of Kashmir were original signatories is good enough for the 500 million people of India, surely it is good enough for the 1½ million people of Kashmir as well. These days I hear the phrase 'Five million Kashmiris'. I want to make it clear that it is a very misleading statement, because there are no 5 million people there; Kashmir valley has a population of 18 lakhs; besides there are Dogras and there are Ladakhis. So, when we say 'Kashmir', it means Kashmir valley which has a population of only 18 lakhs. If there is any opposition being raised or any objection being made, it is being made by some people in the Kashmir valley and not by the people of the whole State. Therefore, I say that if this Constitution is good enough for five hundred million people of India including the 50 million Muslims here, surely it is good enough for 1½ million people of Kashmir; I cannot understand if anybody says it is not good enough for them. The whole trouble is due to this equivocation on the part of the Government of India, to their allowing Kashmir to have a separate Constitution, to their keeping article 370 of the Constitution as a barrier between Kashmir and the rest of India, and to their keeping this festering sore to continue. I think the time has come when this kind of equivocation must end. If this kind of thing continues then we shall have the phenomenon which we are seeing today.

Sheikh Abdullah who was a signatory to the Indian Constitution is talking as though Kashmir is a separate State and he is saying that Kashmir cannot be forcibly kept and that there might be recurrence or repetition of the war of 1965.

SHRI ATAL BIHARI VAJPAYEE (Balrampur) : He has talked of forcible occupation.

SHRI BAL RAJ MADHOK : Yes, he has talked of forcible occupation. He has said it only yesterday.

The time has come when Sheikh Abdullah must be pulled up. I want to ask those people who were signing statements urging his release what they have to say on this now. I was not in favour of keeping Sheikh Abdullah in jail because nobody should be kept in detention without trial, but then the Unlawful Activities (Prevention) Act is there and there is also the Constitution (Sixteenth Amendment) Act. I want to ask the hon. Minister and the Government of India whether the statements being made by Sheikh Abdullah and the threats that he is making are going to be met by these enactments or not. As a matter of fact, when Sheikh Abdullah was released, I had made a statement in a press conference that I had a hunch that he was trying to create conditions analogous to those which prevailed in September, 1965 and prepare the ground for Pakistan's invasion of Kashmir as it happened in 1965. Then some people said that I was scare-mongering. I said then that I was not getting scared but that was what Sheikh Abdullah had in mind. Now, the cat has come out of the bag and the whole thing is clear now.

Therefore, whatever the merits of this Bill may be and surely Members can discuss it—I want to say that there is no need for this Bill, and every law passed by this House should automatically become the law of Kashmir as well, and the impediment in the way of it such as article 370 and the separate Constitution of Jammu and Kashmir must be scrapped. That is the proper remedy and not the bringing forward of a Bill like this again and again.

श्री गुलाम मुहम्मद बख्शी (श्रीनगर) :
जनाबेवाला, ला मिनिस्टर की तरफ से जो बिल रखा गया है हाउस के सामने मैं समझता हूँ कि 116(ए), 116(बी) और 116(सी) की एप्लीकेशन से यह मामला पूरे तौर से दुरुस्त नहीं होगा, ठीक नहीं होगा। सब से पहले तो मैं यह कहना चाहता हूँ कि मैंने कुछ एमेंडमेंट्स भी दी होती लेकिन कवायद और जवाबत क्योंकि रास्ते में आते हैं इस वास्ते मैं वह नहीं कर सका हूँ।

[श्री गुलाम मुहम्मद बखशी]

अगर मैं ऐसा कर सकता तो मेरी तजवीज यह होती कि रिप्रिजेंटेशन आफ पीपल एक्ट को इन राइट्स एंटायरटी जम्मू काश्मीर पर लागू कर दिया जाए ताकि बार-बार यह जो कनफ्यूजन पैदा होता है, न हो और इसका इमकान हमेशा-हमेशा के लिए खत्म हो जाए। आपको इस एवान के सामने इस बिल को लाने की क्यों जरूरत पड़ी? इसकी वजह यह है कि जम्मू काश्मीर गवर्नमेंट और वहां की लेजिस्लेचर के उस अनकांस्टीट्यूशनल इकदाम को वैलिड किया जाए जिसके जरिए से उन्होंने पार्लिमेंट के अखत्यारात खुद बरतना शुरू किया और पार्लिमेंट के अखत्यारात को बरतते हुए सुप्रीम कोर्ट को आर्डर दे दिये कि हमारी हाईकोर्ट की अपीलज तुम्हारे पास जायेंगी और तुम इनको सुनना। इस बिल की बुनियाद में यही है। आपने जो प्रेजिडेंशल आर्डर इशू किया था उसको इस एक्ट के जरिये से वैलिडेट करने आप जा रहे हैं।

अगर इतना ही हुआ होता और इसके जरिये से यह सब बात खत्म हो जाती तो मुझे कबूल था। लेकिन जब पहली बार इसका यहां पर इंट्रोड्यूश किया गया था तब बहुत से मੈम्बरों ने इसकी मुखालिफन की थी और कहा गया था उस वक्त कि एक कम्प्रि-हेंसिव बिल एवान के सामने लाया जाएगा। लेकिन आज भी मैं देख रहा हूँ कि यह कम्प्रि-हेंसिव बिल नहीं है। आपको फिर परेशानियां रहेंगी।

सुप्रीम कोर्ट का जहां तक ताल्लुक है मेरा स्टैंड यह है कि रिप्रिजेंटेशन आफ पीपल एक्ट जैसा कि सारे हिन्दुस्तान पर लागू है, उसको जम्मू काश्मीर पर भी लागू कर दिया जाए। इस में कोई दिक्कत आपको नहीं होनी चाहिये।

जब आप यह करेंगे तो दो तीन बातें आपकी तवज्जह के लिये मैं आपके सामने

रखना ही अपना फर्ज समझता हूँ। जो जम्मू काश्मीर का एमोंडिंग बिल है उसको आप अच्छी तरह से पढ़ें तो आप देखेंगे कि इस बिल के जरिए से जिस बिल को आप वैलिडेट कर रहे हैं, सुप्रीम कोर्ट के पास अपीलज जायेंगे। लेकिन इसी बिल में दर्ज है कि सुप्रीम कोर्ट का प्रोसीजर जो होगा वह यह होगा जो जम्मू काश्मीर हाई कोर्ट का प्रोसीजर है, सिविल प्रोसीजर है। एवान की आगाही के लिए मैं कहना चाहता हूँ कि वहां का सिविल प्रोसीजर और है और रैस्ट आफ दी कंट्री का जो सिविल प्रोसीजर है वह और है। दोनों में फर्क है। अपीलें जो सुप्रीम कोर्ट सुनेंगी तो आप देखें कि यहां का प्रोसीजर कुछ और है और वहां का कुछ और। इस वास्ते कोई कनफ्यूशन न हो इस तरफ आपकी तवज्जह जानी चाहिये। मैं आपके सामने सैक्शन 95 पढ़ कर सुनाना चाहता हूँ।

Sec. 95 : *Procedure before the High Court* : Subject to the provisions of this Act and any rules made thereunder, every election petition shall be tried by the High Court as nearly as may be in accordance with the provisions applicable under the Code of Civil Procedure Samvat 1977, to the trial of suits".

अब यह संवत् 1977 का सिविल प्रोसीजर है। आपके यहां और है। मैं जानना चाहता हूँ कि सुप्रीम कोर्ट कोन सा सिविल प्रोसीजर वहां इस्तेमाल करेगी, हमारी हाई कोर्ट वाला या अपना सिविल प्रोसीजर कोड।

इसी में 95(2) को आप देखें।

"95(2) : The provisions of the Evidence Act, Samvat 1977, shall, subject to the provisions of this Act, be deemed to apply in all respects to the trial of an election petition."

वहां के एविडेंस एक्ट और यहां के एविडेंस एक्ट में तफ़ावत और फर्क है। वहां का

एविडेंस लेने का प्रोसीजर और तरीका-एकार एक है और यहां पर उस से मुक्तलिफ्र है। इस मूरत में जब सुप्रीम कोर्ट के पास अपील जायेंगी, तो वह क्या करेगी? एक तो इस बिल में यह खामी है।

जैसा कि मैंने पहले ही अर्ज किया है, इस मामले का इलाज पीसमील तरीके से न कीजिए, इस से इस का इलाज नहीं हो सकेगा, बल्कि इससे कनफ्यूजन पैदा होगा और इस्थूज और कम्पलीकेट होंगी। मिनिस्टर साहब ने फरमाया है कि वह जम्मू काश्मीर को रैस्ट आफ्र दि कन्ट्री के एट पार ला रहे हैं, लेकिन ऐसी बात नहीं है। मेरे सामने वहां का प्रिसिपल एक्ट है। वहां और यहां के एविडेंस के मुताल्लिक प्रोसीजर में तफावत है।

मिनिस्टर साहब ने फरमाया है कि अगर कोई पैडिंग अपीलें हों, तो वे सीधे सुप्रीम कोर्ट को जायेंगी। मैं जानना चाहता हूँ कि किस कायदे, किस कानून, किस आर्टिकल और किस संवधान के तहत। जो एक्ट यहां पर नाफ्रिज है, उस के पेज 135 पर मुताल्लिका संवधान में कहा गया है :

“Any reference in this Act to a law which is not in force in the State of Jammu and Kashmir shall, in relation to that State, be construed as a reference to the corresponding law, if any, in force in that State.”

मैं मिनिस्टर साहब की इत्तिला के लिए और ऐवान की आगाही के लिए अर्ज करना चाहता हूँ कि यह संवधान वहां पर न तो इस वक्त तक लागू है और न आज इस कानून के जरिये लागू किया गया है। फिर इस पर किस तरह से अमल किया जायेगा?

मिनिस्टर साहब का जवाब होगा कि वहां कोई पैडिंग अपीलें हैं ही नहीं, लिहाजा यह सवाल ही पैदा नहीं होता। मैं अर्ज करना चाहता हूँ कि यह जो कानून पास किया जा रहा है, वह कोई एक, दो या तीन साल के लिए नहीं है, बल्कि वह तो आने वाले सालहा-

माल के लिए है। यह 1967 के जैनेरल इलेक्शन के लिए भी है और 1972 के जैनेरल इलेक्शन के लिए भी होगा। जैसा कि मैंने अभी अर्ज किया है, सेंट्रल एक्ट का यह संवधान आज तक स्टेट में लागू नहीं है और न ही वह इस बिल के जरिये लागू किया जा रहा है। इस लिए इस बिल का तकाजा पूरा नहीं हो रहा है।

वहां पर हाई कोर्ट के सामने अपीलें वहां के प्रोसीजर, वहां के एविडेंस एक्ट और वहां के कवानीन के मुताबिक जायेंगी। आप डिसक्वालिफिकेशन से मुताल्लिक प्राविजन को ले लीजिए। जहां तक काश्मीर का ताल्लुक है, अगर आप इसी बिल के 24 (एफ्र) को पढ़ेंगे, तो आप देखेंगे कि उस में क्या क्या प्राविजन हैं। पेयरेंट एक्ट के संवधान 108 के बारे में कहा गया है :

“Subject to the provisions of sub-section 2 of section 108, if the tribunal is of an opinion that on the date of his election a returned candidate was not qualified or was disqualified to be chosen to fill the seat under the Constitution or this Act or . . .”

and so on and so forth.

यह भी एट पार नहीं है। अगर आप 24 (एफ्र) को बर्गार देखेंगे, तो आप पायेंगे कि जम्मू काश्मीर ने अपने अख्यारात से तजावुज किया है और वह यह है कि उस ने पार्लियामेंट के संस्वर के लिए भी ला बनाया है। अपील में हम ने जाना है हाई कोर्ट के सामने। जब तक इन सब बातों को ठीक नहीं किया जायेगा, तब तक जिस गर्ज के लिए यह बिल लाया गया है, वह पूरी नहीं होगी।

यहां पर साफ्र है कि अगर किसी शख्स को किसी कोर्ट में सजा हुई है, तो वह डिसक्वालिफाइड होगा। वहां लिखा है कि अगर किसी ने फंसला किया है, या किसी के ख्याल में हो कि वह मुजरिम है, तो वह

[गुलाम मुहम्मद बखशी]

डिसक्वालिफाई किया जायेगा। इस सूरत में मिनिस्टर साहब क्या रेमेडी दे रहे हैं ?

मुझे उम्मीद है कि जो बातें मैंने बड़े अदब के साथ यहां पर रखी हैं, मिनिस्टर साहब उनकी तरफ तवज्जह देंगे और यह नहीं कहेंगे कि यह रैस्ट आफ इंडिया के एट पार है। इस में कहा गया है कि डिसक्वालिफिकेशन की वजह से एक शरह छः साल के लिए डिसक्वालिफाइड रहेगा। वहां इस सिलसिले में दस साल रखे गए हैं। वे यहां से पांच कदम आगे हैं। वे पार्लियामेंट के मेम्बर के लिए भी कानून बनाते हैं।

I may refer him to this section and I think the hon. Minister will read that and then come to this conclusion there are so many other lacunæ in the Bill—whether the Bill is at par with the rest of the country or it will remove those difficulties which have come in our way. Now, I am not going into the details of the tribunals and elections and election petitions. I want to make one more request in this connection. We are grateful that you have come with this amending Bill.

मिनिस्टर साहब ने एन्ट्री 72 का जिक्र किया है। काश, वह सारे का सारा लागू होता, उस में भी एक रिलिवेंट पोशंन जम्मू-काश्मीर पर लागू किया गया है और बाकी ऐसे ही रहने दिया गया है।

रैस्ट आफ दि कन्ट्री में हुकूमत ने एक जज के पास ज्यादा से ज्यादा दस पेटीशन रखी हैं। जिस के नतीजे के तौर पर पेटीशन के सुनने में जल्दी हुई, उन के फैसले भी हुए और वार्ड-इलैक्शन भी हुए। काश्मीर में 75 सीट्स में से 60 के बारे में पेटीशन दाखिल की गई है। उन में से एक का फैसला तब हुआ, जब हम में विद्वत् किया। बाकी में से एक का भी फैसला नहीं हुआ। जैसा कि मैंने कहा है, रैस्ट आफ दि कन्ट्री में एक हाई कोर्ट जज के पास दस से ज्यादा पेटीशन नहीं रखी गई है।

It is humanly impossible for him to dispose of these petitions according to his own law and directions within six months. The number of judges should be increased at least to six.

यह बहुत जरूरी है, ताकि पंडिंग इलैक्शन पेटिशन का डिसपोजन कुछ जल्दी से हो और अभी तक जो नुकसान हुआ है वह पूरा हो जाये।

[شری غلام محمد بخشی (سرینگر) :

جناب والا۔ لا منسٹر کی طرف سے جو بل رکھا گیا ہے ہاؤس کے سامنے میں سمجھتا ہوں کہ ۱۱۶ اے۔ ۱۱۶ بی اور ۱۱۶ سی۔ کی ایپلیکیشن سے یہ معاملہ پورے طور سے درست نہیں ہوگا۔ ٹھیک نہیں ہوگا۔ سب سے پہلے تو میں یہ کہنا چاہتا ہوں کہ میں نے کچھ امینڈمنٹس بھی دی ہوتیں لیکن قواعد اور ضوابط کیونکہ راستے میں آتے ہیں اس واسطے میں وہ نہیں کر سکا ہوں۔ اگر میں ایسا کر سکتا تو میری تجویز یہ ہوتی کہ رپرزیٹیشن آف پیپل ایکٹ کو ان اٹس اینٹائیٹی جموں کشمیر پر لاگو کر دیا جائے تاکہ بار بار یہ جو کنفیوشن پیدا ہوتا ہے نہ ہو اور اس کا امکان ہمیشہ ہمیشہ کے لئے ختم ہو جائے۔ آپ کو اس ایوان کے سامنے اس بل کو لانے کی کیوں ضرورت پڑی۔ اس کی وجہ یہ ہے کہ جموں کشمیر گورنمنٹ اور عمان کی لیجسلیچر کے اس انکسٹیوشنل اقدام کو ویلڈیٹ کیا جائے جس کے ذریعے سے انہوں نے

پارلیمنٹ کے اختیارات خود برتنا شروع کیا اور پارلیمنٹ کے اختیارات کو برتتے ہوئے سپریم کورٹ کو آرڈرز دے دئے کہ ہماری ہائی کورٹ کی اپیلز تمہارے پاس جائیگی اور تم ان کو سنا - اس بل کی بنیاد میں یہی ہے - آپ نے جو پریزیڈنشل آرڈر اشو کیا تھا اس کو اس ایکٹ کے ذریعے سے ویلیڈیٹ کرنے آپ جا رہے ہیں -

اگر اتنا ہی ہوا ہوتا اور اس کے ذریعے سے یہ سب بات ختم ہو جاتی تو مجھے قبول تھا - لیکن جب پہلی بار اس کو یہاں پر انٹروڈیوس کیا گیا تھا تب بہت سے ممبروں نے اس کی مخالفت کی تھی اور کہا گیا تھا اس وقت کہ ایک کمپریہنسو بل ایوان کے سامنے لایا جائے گا - لیکن آج بھی میں دیکھ رہا ہوں کہ یہ کمپریہنسو بل نہیں ہے - آپ کو پھر پریشانیاں ہونگی -

سپریم کورٹ کا جہاں تک تعلق ہے میرا سٹینڈ یہ ہے کہ ریپریزنٹیشن آف پیپل ایکٹ جیسا کہ سارے ہندوستان پر لاگو ہے اس کو جموں کشمیر پر بھی لاگو کر دیا جائے - اس میں کوئی دقت آپ کو نہیں ہونی چاہئے -

جب آپ یہ کرینگے تو دو تین باتیں آپ کی توجہ کے لئے میں آپ کے

سامنے رکھنا بھی اپنا فرض سمجھتا ہوں - جو جموں کشمیر کا ایمینڈنگ بل ہے اس کو آپ اچھی طرح سے پڑھیں تو آپ دیکھیں گے کہ اس بل کے ذریعے جس سے بل کو آپ ویلیڈیٹ کر رہے ہیں - سپریم کورٹ کے پاس اپیلز جائیگی - لیکن اسی بل میں درج ہے کہ سپریم کورٹ کا پروسیجر جو ہوگا وہ وہ ہوگا جو جموں کشمیر ہائی کورٹ کا پروسیجر ہے - سول پروسیجر ہے - ایوان کی آگاہی کے لئے میں کہنا چاہتا ہوں کہ وہاں کا سول پروسیجر اور ہے اور ریسٹ آف دی کنٹری کا جو سول پروسیجر ہے وہ اور ہے - دونوں میں فرق ہے - اپیلین جو سپریم کورٹ سننے گئی تو آپ دیکھیں کہ یہاں کا پروسیجر کچھ اور ہے اور وہاں کا کچھ اور - اس واسطے ٹوٹی کنفیوٹن نہ ہو اس طرف آپ کی توجہ جانی چاہئے - میں آپ کے سامنے سیکشن ۹۵ پڑھ کر سنانا چاہتا ہوں -

"Sec. 95 : Procedure before the High Court : Subject to the provisions of this Act and any rules made thereunder, every election petition shall be tried by the High Court as nearly as may be in accordance with the provisions applicable under the Code of Civil Procedure, Samvat 1977, to the trial of suits".

اب یہ سمیت ۱۶۷۷ کا سول پروسیجر ہے - آپ کے یہاں اور ہے - میں جاننا چاہتا ہوں کہ سپریم کورٹ کون سا سول پروسیجر وہاں استعمال کرے

[شری غلام محمد بخشی]

گی۔ ہماری ہائی کورٹ والا یا اپنا سول پروسیجر کوڈ۔

“95(2) : The provisions of the Evidence Act, Samvat 1977, shall, subject to the provisions of this Act, be deemed to apply in all respects to the trial of an election petition.”

وہاں کے ایویڈینس ایکٹ اور یہاں کے ایویڈینس ایکٹ میں تفاوت اور فرق ہے۔ وہاں کا ایویڈینس لینے کا پروسیجر اور طریقہ کار ایک ہے اور یہاں پر اس سے مختلف ہے۔ اس صورت میں جب سپریم کورٹ کے پاس اپیل جائیگی۔ تو وہ کیا کریگی۔ ایک تو اس میں یہ خامی ہے۔

جیسا کہ میں نے پہلے ہی عرض کیا ہے۔ اس مسئلے کا علاج پس میل طریقے سے نہ کیجئے۔ اس سے اس کا علاج نہیں ہو سکیگا۔ بلکہ اس سے کنفیوزن پیدا ہوگا اور اسبوز اور کامپلیکٹ ہونگی۔ منسٹر صاحب نے فرمایا ہے کہ وہ جموں۔ کشمیر کو ریسٹ آف دی کنٹری کے ایٹ پار لا رہے ہیں۔ لیکن ایسی بات نہیں ہے۔

میرے سامنے وہاں کا پرنسپل ایکٹ ہے۔ وہاں اور یہاں کے ایویڈینس کے متعلق پروسیجر میں تفاوت ہے۔

منسٹر صاحب نے فرمایا ہے کہ اگر کوئی پینڈنگ اپیلیں ہوں۔ تو وہ سیدھے سپریم کورٹ کو

جائینگے۔ میں جاننا چاہتا ہوں کہ کس قاعدے۔ کس قانون۔ کس آرٹیکل اور کس سیکشن کے تحت۔ جو ایکٹ یہاں پر نافذ ہے۔ اس کے پیچ ۱۳۰ پر متعلقہ سیکشن میں کہا گیا ہے۔

“Any reference in this Act to a law which is not in force in the State of Jammu and Kashmir shall, in relation to that State, be construed as a reference to the corresponding law, if any, in force in that State.”

میں منسٹر صاحب کی اطلاع کے لئے اور ایوان کی آگاہی کے لئے عرض کرنا چاہتا ہوں کہ یہ سیکشن وہاں پر نہ تو اس وقت تک لاگو ہے اور نہ آج اس قانون کے ذریعہ لاگو کیا گیا ہے۔ پھر اس پر کس طرح سے عمل کیا جائیگا۔

منسٹر صاحب کا جواب ہوگا کہ وہاں کوئی پینڈنگ اپیلیں ہیں ہی نہیں۔ لہذا یہ سوال ہی پیدا نہیں ہوتا۔ میں عرض کرنا چاہتا ہوں کہ یہ جو قانون پاس کیا جا رہا ہے۔ وہ کوئی ایک۔ دو یا تین سال کے لئے نہیں ہے۔ بلکہ وہ تو آنے والے سالہا سال کے لئے ہے۔ یہ ۱۹۶۷ کے جینرل ایلکشنز کے لئے بھی ہے اور ۱۹۷۲ کے جینرل ایلکشنز کے لئے بھی ہوگا۔ جیسا کہ میں نے ابھی عرض کیا ہے۔ سینٹرل ایکٹ کا یہ سیکشن آج تک سٹیٹ میں لاگو نہیں ہے اور نہ ہی وہ اس بل کے ذریعہ لاگو کیا جا رہا ہے۔

اس لئے اس بل کا تقاضا پورا نہیں
 ہو رہا ہے۔

وہاں پر ہائی کورٹ کے سامنے
 اپیلیں وہاں کے پروسیجر - وہاں
 کے ایویڈنٹس ایکٹ اور وہاں کے
 قوانین کے مطابق جائینگے۔ آپ
 ڈسکوالیفیکیشن سے متعلق براوزن
 کو لے لیجئے۔ جہاں تک کشمیر
 کا تعلق ہے۔ اگر آپ اس بل
 کے ۲۴ (ایف) کو پڑھینگے تو آپ
 دیکھینگے کہ اس میں کیا کیا
 پراوزنز ہیں۔ پیرینٹ ایکٹ کے
 سیکشن ۱۰۸ کے بارے میں کہا
 گیا ہے۔

“Subject to the provisions of sub-
 section 2 of section 108, if the tribunal
 is of opinion that on the date of his
 election a returned candidate was not
 qualified or was disqualified to be
 chosen to fill the seat under the Consti-
 tution or this Act or....”

and so on and so forth.

یہ بھی ایٹ پار نہیں ہے۔ اگر آپ
 ۲۴ (ایف) کو بہ غور دیکھینگے تو
 آپ پائینگے کہ جموں - کشمیر
 نے اپنے اختیارات سے تجاوز کیا ہے
 اور وہ یہ ہے کہ اس نے پارلیمنٹ
 کے ممبر کے لئے بھی لا بنایا ہے۔
 اپیل میں ہم نے جانا ہے ہائی کورٹ
 کے سامنے۔ جب تک ان سب باتوں
 کو ٹھیک نہیں کیا جائیگا۔ تب
 تک جس غرض کے لئے یہ بل لایا
 گیا ہے۔ وہ پوری نہیں ہوگی۔

یہاں پر صاف ہے کہ اگر کسی
 شخص کو کسی کورٹ میں سزا
 ہوئی ہے۔ تو وہ ڈسکوالیفائڈ
 ہوگا۔ وہاں لکھا ہے کہ اگر کسی
 نے فیصلہ کیا ہے۔ یا کسی کے
 خیال میں ہو کہ وہ مجرم ہے۔ تو
 وہ ڈسکوالیفائڈ کیا جائیگا۔ اس صورت میں
 منسٹر صاحب کیا ریمیڈی دے رہے
 ہیں۔

مجھے امید ہے کہ جو باتیں
 میں نے بڑے ادب کے ساتھ یہاں پر
 رکھی ہیں۔ منسٹر صاحب ان کی
 طرف توجہ دینگے اور یہ نہیں
 کہینگے کہ یہ ریسٹ آف انڈیا
 کے ایٹ پار ہے۔ اس میں کہا گیا
 ہے کہ ڈسکوالیفیکیشن کی وجہ سے
 ایک شخص ۶ سال کے لئے ڈسکوالیفائڈ
 رہیگا۔ وہاں اس سلسلے میں ۱۰ سال
 رکھے گئے ہیں۔ وہ یہاں سے پانچ
 قدم آگے ہیں۔ وہ پارلیمنٹ کے
 ممبر کے لئے قانون بناتے ہیں۔

I may refer him to this section and I
 think the hon. Minister will read that
 and then come to this conclusion there
 are so many other lacunae in the Bill—
 whether the Bill is at par with the rest
 of the country or it will remove those
 difficulties which have come in our way.
 Now, I am not going into the details of
 the tribunals and elections and election
 petitions. I want to make one more re-
 quest in this connection. We are grate-
 ful that you have come with this amend-
 ing Bill.

منسٹر صاحب نے اینٹری ۲۷ کا
 ذکر کیا ہے۔ کاش وہ سارے کا سارا
 لاگو ہوتا۔ لیکن اس میں بھی

[شری غلام محمد بخشی]

ایک ریلیونٹ پورشن جموں - کشمیر
پر لاگو کیا گیا ہے اور باقی ایسے
ہی رہنے دیا گیا ہے۔

ریسٹ آف دی کٹری میں حکومت
نے ایک جج کے پاس زیادہ سے زیادہ
دس پیٹیشنز رکھی ہیں جس کے
نتیجہ کے طور پر پیٹیشنز کے مننے
میں جلدی ہوئی۔ ان کے فیصلے بھی
ہوئے اور بائی۔ ایلیکشنز بھی ہوئے۔
کشمیر میں ۵۰ سیٹس میں سے ۶۰
کے بارے میں پیٹیشنز داخل کی گئی
عیں۔ ان میں سے ایک کا فیصلہ
تب ہوا۔ جب ہم نے ووڈرا کیا۔
باقی میں سے ایک کا بھی فیصلہ نہیں
ہوا۔ جیسا کہ میں نے کہا ہے۔
ریسٹ آف دی کٹری میں ایک ایک
عائی کورٹ جج کے پاس سے زیادہ
پیٹیشنز نہیں رکھی گئی ہیں۔

It is humanly impossible for him to dispose of these petitions according to his own law and directions within six months. The number of judges should be increased at least to six.

یہ بہت ضروری ہے تاکہ پیٹنگ
ایلکشن پیٹیشنز کا ڈسپوزل کچھ
جلدی سے ہو اور ابھی تک جو کچھ
تقصان ہوا ہے۔ وہ پورا ہو
جائے۔

شی بھگت سنگھ (واراموٹلا): अध्यक्ष
महोदय, मुझे उम्मीद थी कि बरशी साहब यह
जो बिल आया है इस की हिमायत करेंगे और
इसको बेलकम करेंगे लेकिन इन्होंने दवे
अप्लाज में इसका विरोध किया और यह
करमाया कि यह बिल पूरा नहीं है, कम्प्लीट

नहीं है। इस में बहुत से लैफुने हैं। मुझे
यह याद आता है कि बरशी साहब ने कभी
इस बात की इजाजत नहीं दी न यह होने दिया
जब यह थे कि हम उन तमाम क्वानीन का
जो हिन्दुस्तान में लागू हैं, उन का फायदा
उठाएं। इनकी हमेशा यह कोशिश थी कि हम
उस का फायदान उठाएँ और यह इन की
कोशिश थी कि अपना एलेक्शन हम एलेक्शन
कमीशन के तहत नहीं करें। जिस वक्त हम
अपोजीशन में थे हमारी हमेशा यह मांग थी
और जनसंघ की भी यह मांग थी कि कम से
कम हमारे यहाँ एलेक्शन तो एलेक्शन कमीशन
के मातहत हो। अब जब कि कांग्रेस ने हकूमत
बनाई हम ने यह पहला काम किया कि
एलेक्शन कमीशन का जूरिस्टिडक्शन अपने
यहाँ एक्सटेन्ड किया... (ब्यवधान)... में
मीठी बात कह रहा हूँ। मने यह कहा कि
हम ने कोशिश की कि हम उन
तमाम क्वानीन का फायदा उठाएँ जो और
लोग और रियासतों में उठा रहे हैं। हम ने
एलेक्शन कमीशन का जूरिस्टिडक्शन अपने
ऊपर लाग किया। अब हम यह लाए कि हाई
कोर्ट की अपील भी सुप्रीम कोर्ट तक जा सके।
यह एक छोटी सी बात हम पेश कर रहे
हैं। अब लेजिस्लेचर को अख्तियार था
नहीं था इस का जहाँ तक सवाल है
तो इमीलिए तो यहाँ कन्फर्म करा रहे हैं।
अख्तियार चाहे था या नहीं था लेकिन इन्टेन्शन
तो दुरुस्त था। लेकिन इन का इन्टेन्शन तो
अब भी मुझे यह नजर आता है कि अब भी यह
चाहते हैं कि यह न हो क्योंकि यह कभी नहीं
चाहते थे कि वहाँ एलेक्शन फेयर हो और हमेशा
इन की कोशिश थी कि वहाँ एलेक्शन ऐसे
ढंग से हो जिस ढंग से कि यह चाहते हैं।
इन्होंने 1951 में एलेक्शन कराया। तमाम
अनअपोज्ड आये। और इस बार कुछ सीटें
अनअपोज्ड चली गईं तो यहाँ रोज उस का
सवाल उठाते हैं। जब कि इन के समय में वह
सब के सब अनअपोज्ड थे... (ब्यवधान)...
अब यह सूरत है कि 53 सीट्स का एलेक्शन
हम ने लड़ा और खुद बरशी साहब का जीतना,

और हमारे बहुत से मिनिस्टर्स का गिर जाना इस बात का सबूत है कि वहां यह एलेक्शंस बहुत ही फेयर हुए और यह एलेक्शंस एलेक्शन कमीशन के तहत हुए। इस के बावजूद रोज मैं यह देखता हूँ यह यहां उस का सवाल खड़ा करते हैं। मैंने हमेशा कोशिश करी कि उन को यह समझा सकूँ और चुप करूँ क्योंकि बखशी साहब की मैं बड़ी इज्जत करता हूँ, मगर यह पीछा ही नहीं छोड़ते हैं, रोज वही सवाल उठाते हैं। सवाल यह पैदा होता है कि कश्मीर का एलेक्शन फेयर हुआ या नहीं हुआ। मैं चन्द फिगर्स उम के लिए देना चाहता हूँ। हम ने वहां 53 सीट्स पर एलेक्शन कन्टेस्ट किए। अब यह कहते हैं कि विदवाअल्स कैसे हुए ? . . . . . (व्यवधान) . . . . . जो बातें उन्होंने कही हैं उन्हीं का मैं जिक्र कर रहा हूँ। उन्होंने कहा कि चन्द सीटें हमारी अन-अपोज्ड गईं। तो हर पार्टी अपने कैंडीडेट खड़े करती है तो अपने कवर कैंडीडेट्स रखती है। इन्होंने 6 कैंडीडेट्स खड़े किए थे जिन के कवर कैंडीडेट्स नहीं थे और 6 में से 4 ने विदवा कर लिए तो इस में हमारा क्या कुसूर है ? कुसूर तो उन्हीं का है कि इन्होंने कवर कैंडीडेट्स प्रोवाइड नहीं किए थे। इन्होंने कहा था कि अप्रैल से पहले यहां एलेक्शन नहीं हो सकता . . . (व्यवधान) . . . मैं इन्हीं के अल्फाज कोट कर रहा हूँ :

“Come what may, I will not allow this election before April.”

यह बराबर यह कहते रहे मगर क्योंकि इनकी बात नहीं चली तो इनको फौरन से अपने कैंडीडेट्स तलाश करने पड़े। उसका नतीजा यह हुआ कि वह कुछ अन्डर एज थे, कुछ सरकारी मुलाजिम थे, कुछ ठेकेदार थे जिनको रिजेक्ट तो होना ही था . . . . (व्यवधान) . . . . मैं बहुत पहले रिजाइन कर चुका था उसके बाद इलेक्शन लड़ा . . . . (व्यवधान) . . . . तो इन्होंने हमेशा यह यह कोशिश की और अब भी यह कोशिश फिर कर रहे हैं कि हम यह फायदे न उठाएं

जो और रियासतें इनक्लाबीन से उठाती हैं। अब यह कहते हैं कि यह कानून इनकम्प्लीट है। मैं कहता हूँ, हम को एक कदम तो आगे जाने दो तो हम दूसरा कदम भी उठावेंगे। खुद स्टेट्समैन के एडिटोरियल में यह बात आई, उन्होंने यह कहा कि बखशी साहब जितना भी यह कर रहे हैं इस से मुबहा होती है . . . . (व्यवधान) . . . . आई विल कोट दैट सेंटेंस :

“The tactics of Bakshi Sahib and others do not reflect well on them.”

स्टेट्समैन ने एडिटोरियल में कहा कि इस से कन्फर्म होता है कि इन्होंने अपने कैंडीडेट्स सिर्फ इसलिए ऐसे रखे कि वह चाहते थे कि वह रिजेक्ट हों और वह आगे इस पर एतराज कर सकें। और यह कहें कि एलेक्शन फेयर नहीं हुआ। इस एलेक्शन में हमारे मिनिस्टर्स गिरे और खुद बखशी साहब का एलेक्शन जीतना इस बात को साबित करता है कि एलेक्शंस फेयर हुए। और इन्होंने एलेक्शन कैसे जीता अगर आप इजाजत दें तो मैं यह कहूंगा कि यह एलेक्शन जीत नहीं सकते थे। यह सिर्फ स्ट्रैटेजी जानते हैं। इन्होंने हमेशा मुझे यह कहा अलग बूला कर कि जितनी अच्छी शतरंज मैं खेलता हूँ उतना कोई नहीं खेल सकता। तो इन्होंने क्या शतरंज खेला कि नान-मुस्लिम्स को कहा कि जनमंघ को वोट दो और एक मुस्लिम प्रीस्ट के पास गए उस से खत लिखवाया मुस्लिम के नाम कि कांग्रेस को वोट मत दो और मुस्लिम जो प्लेबिसाइट फ्रंट वाले थे उन्होंने तो एलेक्शन का वाय-काट कर ही रखा था, इन्होंने उन से कहा कि तुम वोट मत दो और उन्होंने वोट नहीं दिए। इस्लामिया कालेज के यह सदर थे और इस तरह मुसलमान वोट जो वोट देने वाले थे, इनको उसकी वजह से मिल गए। इस स्ट्रैटेजी में जीत गए। बरना अगर टोटल वोट्स डाले गए होते तो यह कभी नहीं जीत सकते थे।

आखिर मैं मैं सिर्फ एक बात और कहना चाहता हूँ। इन्होंने हमेशा जो प्रोपेगंडा किया

[श्री अहमद आगा]

था कि अप्रैल से पहले वहां एलेक्शन नहीं होना चाहिए क्योंकि वहां सर्दी होती है वह गलत इसलिए साबित हुआ कि हमारे 58 परसेंट वोट पड़े जबकि हिमाचल प्रदेश में 43 परसेंट ही वोट पड़े ।

जहां तक इस बिल का ताल्लुक है उसमें मैं सिर्फ यही कहता हूँ कि अगर हम एक कदम आगे बढ़ते हैं तो बढ़ने दीजिए ।

[श्री احمد آغا (بارامولا): ادھیکشن

سہودنے امید تھی کہ بخشی صاحب یہ جو بل آیا ہے اس کی حمایت کریں گے اور اس کو ویلکم کریں گے لیکن انہوں نے دیے الفاظ میں اس کا ورودہ کیا۔ یہ فرمایا کہ یہ بل پورا نہیں ہے کمپلیٹ نہیں ہے۔

اس میں بہت سے لیکنے ہیں۔ مجھے یہ یاد آتا ہے کہ بخشی صاحب نے کبھی اس بات کی اجازت نہیں دی نہ یہ ہونے دیا جب یہ تھے کہ ہم ان تمام قوانین کا جو ہندوستان میں لاگو ہیں ان کا فائدہ اٹھائیں۔ ان کی ہمیشہ یہ کوشش تھی کہ ہم ان کا فائدہ نہ اٹھائیں اور یہ ان کی کوشش تھی کہ اپنا الیکشن ہم الیکشن کمیشن کے تحت نہیں کریں۔ جس وقت ہم اپوزیشن میں تھے ہماری ہمیشہ یہ مانگ تھی اور جن سنگھ کی بھی یہ مانگ تھی کہ کم سے کم ہمارے یہاں الیکشن تو الیکشن کمیشن کے ماتحت ہو۔ تو اب جب کہ کانگریس نے حکومت بنائی ہم نے یہ پہلا کام یہ کیا کہ الیکشن

کمیشن کا جو رسڈکشن اپنے یہاں ایکسٹینڈ کیا۔ ..... (ویودھان)..... میں سیدھی بات کہہ رہا ہوں۔ میں نے یہ کہا کہ ہم نے کوشش کی کہ ہم ان تمام قوانین کا فائدہ اٹھائیں جو اور لوگ اور ریاستوں میں اٹھا رہے ہیں۔ ہم نے الیکشن کمیشن کا جو رسڈکشن اپنے یہاں لاگو کیا۔ اب ہم یہ لائے کہ ہائی کورٹ کی اپیل بھی سپریم کورٹ تک جا سکے۔ یہ ایک چھوٹی سی بات ہم پیش کر رہے ہیں۔ اب لیجسلیچر کو اختیار تھا نہیں تھا اس کا جہاں تک سوال ہے تو اسی لئے تو یہاں کنفرم کرا رہے ہیں۔ اختیار چاہے تھا یا نہیں تھا لیکن انٹینشن تو درست تھا۔ لیکن ان کا انٹینشن تو اب بھی مجھے یہ نظر آتا ہے کہ اب بھی یہ چاہتے ہیں کہ یہ نہ ہو کیوں کہ یہ کبھی نہیں چاہتے تھے کہ وہاں الیکشن فیئر ہو اور ہمیشہ ان کی کوشش تھی کہ وہاں الیکشن ایسے ڈھنگ سے ہو جس ڈھنگ سے کہ یہ چاہتے ہیں۔ انہوں نے ۱۹۵۱ میں الیکشن کرایا۔ تمام ان اپوزڈ آئے۔ اور اس بار کچھ سیٹیں اور ان اپوزڈ چلی گئیں تو یہاں روز اس کا سوال اٹھاتے ہیں جب کہ ان کے وقت میں وہ سب کے سب ان اپوزڈ تھے..... (ویودھان)..... اب یہ

صورت ہے کہ ۵۳ سیٹس کا ایلکشن ہم نے لڑا اور خود بخشی صاحب کا جیتنا اور ہمارے بہت سے منسٹرس کا گر جانا اس بات کا ثبوت ہے کہ وہاں پر ایلکشنس بہت فیر ہوئے اور یہ ایلکشن کمیشن کے تحت ہوئے۔ اس کے باوجود روز میں یہ دیکھتا ہوں یہ یہاں اس کا سوال کھڑا کرتے ہیں۔ میں نے ہمیشہ کوشش کری کہ ان کو یہ سمجھا سکوں اور چپ کروں کیوں کہ بخشی صاحب کی میں بڑی عزت کرتا ہوں مگر یہ پچھتا ہی نہیں چھوڑتے ہیں روز وہی سوال اٹھاتے ہیں۔ سوال یہ پیدا ہوتا ہے کہ کشمیر کا ایلکشن فیر ہوا یا نہیں ہوا۔ میں چند فکرس اس کے لئے دینا چاہتا ہوں۔ ہم نے وہاں ۵۳ سیٹس پر ایلکشنس کنٹیسٹ کئے۔ اب یہ کہتے ہیں کہ وڈرالس کیسے ہوئے۔.....(ویودھان)..... جو باتیں انہوں نے کہی ہیں انہیں کا میں ذکر کر رہا ہوں۔ انہوں نے کہا کہ چند سیٹس ہماری ان اپوزڈ کئیں۔ تو ہر پارٹی جب اپنے کینڈیڈٹس کھڑے کرتی ہے تو اپنے کور کینڈیڈٹس رکھتی ہے۔ انہوں نے ۶ کینڈیڈٹس کھڑے کئے تھے جن کے کور کینڈیڈٹس نہیں تھے اور ۶ میں سے چار نے وڈرا کر لئے تو اس میں ہمارا کیا تصور ہے۔ تصور تو انہیں کا

ہے کہ انہوں نے کور کینڈیڈٹس پرووائڈ نہیں کئے تھے۔ انہوں نے کہا تھا کہ اپریل سے پہلے یہاں ایلکشن نہیں ہو سکتا..... (ویودھان)..... میں انہیں کے الفاظ کوٹ کر رہا ہوں۔

“Come what may, I will not allow this election before April.”

یہ برابر یہ کہتے رہے مگر کیوں کہ ان کی بات نہیں چلی تو ان کو فوراً سے اپنے کینڈیڈٹس تلاش کرنے پڑے۔ اس کا نتیجہ یہ ہوا کہ وہ کچھ انڈرایج تھے کچھ سرکاری ملازم تھے کچھ ٹھیکیدار تھے جن کو رجیکٹ تو ہونا ہی تھا... (ویودھان).... تو انہوں نے ہمیشہ یہ کوشش کی اور اب بھی یہ کوشش پھر کر رہے ہیں کہ ہم یہ فائدہ نہ اٹھائیں جو اور ریاستیں ان قوانین سے اٹھاتی ہیں۔ اب یہ کہتے ہیں کہ یہ قانون انکمپلٹ ہے۔ میں کہتا ہوں ہم کو ایک قدم تو آگے جانے دو تو ہم دوسرا قدم بھی اٹھائیں گے۔ خود سیٹس میں کے ایڈیٹوریل میں یہ بات آئی انہوں نے یہ کہا کہ بخشی صاحب جتنا بھی یہ کر رہے ہیں اس سے شبہہ ہوتا ہے... (ویودھان).....

I will quote that sentence.

“The tactics of Bakshi Sahib and others do not reflect well on them.”

سیٹس میں نے ایڈیٹوریل میں کہا کہ اس سے کنفرم ہوتا ہے کہ

[شری احمد آغا] انہوں نے اپنے کینڈیڈٹس صرف اس لئے ایسے رکھے کہ وہ چاہتے تھے کہ وہ رجیکٹ ہوں اور وہ آگے اس پر اعتراض کر سکیں اور یہ کہیں کہ ایلکشن فیر نہیں ہوا۔ اس ایلکشن میں ہمارے منسٹرز گئے اور خود بخشی صاحب کا ایلکشن جیتنا اس بات کو ساخت کرتا ہے کہ ایلکشن فیر ہوئے۔ اور انہوں نے ایلکشن کیسے جیتا اگر آپ اجازت دیں تو میں یہ کہوں گا کہ یہ ایلکشن جیت نہیں سکتے تھے۔ یہ صرف سٹریٹیجی جانتے ہیں۔ انہوں نے ہمیشہ ایک بار مجھے یہ کہا تھا کہ جتنی اچھی شطرنج میں کھیلتا ہوں اتنا کوئی نہیں کھیلا سکتا۔ تو انہوں نے کیا شطرنج کھیلی کہ نان مسلمس کو کہا کہ جن سنگھ کو ووٹ دو اور ایک مسلم پریسٹ کے پاس گئے اس سے خط لکھوایا مسلمس کے نام کہ کانگریس کو ووٹ مت دو اور مسلم جو پلیبی سائٹ فرنٹ والے تھے انہوں نے تو ایلکشن کو بائیکاٹ کر ہی رکھا تھا انہوں نے ان سے کہا کہ تم ووٹ مت دو اور انہوں نے ووٹ نہیں دئے۔ اسلامیہ کاليج کے یہ صدر تھے اور اس طرح مسلمان ووٹ جو ووٹ دینے والے تھے ان کو اس کی وجہ سے مل گئے۔ اس سٹریٹیجی میں یہ جیت

گئے۔ ورنہ اگر ٹوٹل ووٹس ڈالے گئے ہوتے تو یہ کبھی نہیں جیت سکتے تھے۔

آخر میں میں صرف ایک بات اور کہنا چاہتا ہوں۔ انہوں نے ہمیشہ جو پروپیگنڈا کیا تھا کہ اپریل سے پہلے ایلکشن وہاں نہیں ہونا چاہئے کیوں کہ وہاں سردی ہوتی ہے وہ غلط اس لئے ثابت ہوا کہ ہمارے ہاں ۰۸ پرسینٹ ووٹ پڑے جب کہ ہماچل پردیش میں ۴۳ پرسینٹ ہی ووٹ پڑے۔

جہاں تک اس بل کا تعلق ہے اس میں صرف یہی کہتا ہوں کہ اگر ہم ایک قدم آگے بڑھتے ہیں تو بڑھنے دیجئے۔]

SOME HON. MEMBERS rose—

MR. SPEAKER : The point is this. We have allotted only one hour for this Bill and we have already taken 20 minutes. After this Bill, we have to take up the half-an-hour discussion. If I am to allow one hour for the general discussion itself, when am I to complete all the stages of the Bill ? Also, it is not as if every Member should participate in the discussion of this Bill. So, I will call the hon. Minister and, if possible, allow an opportunity to a member or two during the discussion on the clauses. Now, the hon. Minister.

SHRI SRINIBAS MISRA (Cutback) : Sir, on a point of order. The Bill, as it was introduced, did not mention....

MR. SPEAKER : It was corrected by the Minister.

SHRI SRINIBAS MISRA : But that amendment can come in only when the motion for consideration is yet to be passed. So, what are we discussing in the Bill now ?

MR. SPEAKER : Now it is the general discussion. After it is over, the clauses and the amendments to them will be taken up.

SHRI SRINIBAS MISRA : But the Members who took part dealt with only the amendment.

MR. SPEAKER : In the speeches Members have referred to Kashmir, Sheikh Abdullah, everything, because it is general discussion. The Minister will reply to those points which are relevant to the Bill. Let him be brief.

SHRI M. YUNUS SALEEM : Mr. Speaker, Sir, there has been some misunderstanding in correctly appreciating the importance of this Bill which is under discussion. The hon. Member, Shri Madhok, has raised certain objection about bringing this Bill up for discussion before the House because, according to him, the entire Representation of the People Act should have been enforced in the State of Jammu and Kashmir and this Bill was not necessary at all.

18.13 HRS.

[MR. DEPUTY-SPEAKER *in the Chair*]

My hon. friend has not, perhaps, read the definition of the word "election" as defined in the Representation of the People Act, 1951. For his benefit I will read it :

" 'election' means an election to fill a seat or seats in either House of Parliament or in either House of the legislature of a State other than the State of Jammu and Kashmir."

SHRI BAL RAJ MADHOK : This is what I have objected to.

SHRI M. YUNUS SALEEM : In view of this definition, it was necessary to bring a Bill to give powers to the Supreme Court to entertain appeals against the orders of the High Court of the State of Jammu and Kashmir. Now, the Jammu and Kashmir Amendment Act, not perhaps considering properly that the State Legislature had no power to enlarge the jurisdiction of the Supreme Court, incorporated certain clauses in the Amendment Act of 1967 with the result that, although the appeals

were provided to the Supreme Court, those appeals could not have been heard by the Supreme Court unless the power of the Supreme Court was enlarged by Parliament. Therefore, the objection that this Bill is unnecessary is not tenable.

Then, my hon. friend, Shri Ghulam Mohammed Bakshi has perhaps not tried to understand the provisions of the Representation of the People Act, and he has raised certain objections, stating that there are certain lacunae, certain omissions, in the proper construction of the language of the Bill and, therefore, it will not be workable. For his benefit, may I quote section 116A, B and C ?

"116A. Appeal to Supreme Court.

Notwithstanding anything contained in any other law for the time being in force, an appeal shall lie to the Supreme Court on any question, whether of law or of fact, from every order made by High Court under section 98 or section 99. Every appeal under the Chapter shall be preferred within a period of thirty days from the date of the order of the High Court under section 98 or section 99.

Provided that the Supreme Court may entertain an appeal after the expiry of the said period of thirty days if it is satisfied that the appellant had sufficient cause for not preferring the appeal within such period."

I need not waste the time of the House by reading the other sections. The language of sections 116A, 116B and 116C are word by word similar to sections 123, 124A and 124 of the Jammu and Kashmir Representation of the People Act and there is no difference in the language of these provisions. Therefore there will be no difficulty.

As regards the procedure, every order that will be passed by the High Court—either a question of fact may be involved in that order or there may be a question of law—an appeal would lie before the Supreme Court as a matter of right.

[Shri M. Yunus Saleem]

Therefore, there will be no difficulty for an aggrieved party to prefer an appeal before the Supreme Court.

Certain doubts have been expressed by the hon. Member saying that the Evidence Act of the State of Jammu and Kashmir and the Civil Procedure Code of the State of Jammu and Kashmir are different from the Indian Civil Procedure Code and the Indian Evidence Act. For his information I may submit that when an appeal is referred before the Supreme Court, the Supreme Court would consider whether the provisions of the Jammu and Kashmir Evidence Act and the relevant provisions of the Civil Procedure Code of the Jammu and Kashmir State have been properly complied with or not. The Supreme Court will not take into consideration the Indian Acts—neither the Indian Civil Procedure Code nor the Indian Evidence Act—but the Supreme Court will only see whether according to the provisions of the Jammu and Kashmir Representation of the People Act the relevant Acts have been properly complied with or not. If according to the language of that State legislation there is no point which may go in favour of the petitioner, certainly the Supreme Court will consider the point raised before it according to the language of those enactments. Therefore the objection that there is some substantial difference of language between the Indian Evidence Act and the State Evidence Act or between the Indian Civil Procedure Code and the State Civil Procedure Code, has no bearing so far as this Bill is concerned.

There is no other substantial objection raised by the hon. Member which I need reply.

He has suggested that only two Judges have been appointed and that in view of the number of election petitions which have been filed by persons who are aggrieved by the orders of the returning officer, it would not be physically possible for the Judges of the High Court to dispose of all the petitions within six months or within a reasonable time. From my personal experience I could say that if the advocates representing the

parties and the parties themselves cooperate with the Judge and day-to-day hearing is held in a court of law, it is not very difficult to dispose of one petition in a week. Because once evidence is recorded, it is not difficult to conclude the evidence within 2 or 3 days and hear the arguments and dispose of the petition. It is a question of common knowledge that it is the parties and their advocates who seek adjournments and want to prolong the life of the case and then they throw responsibility on the court that on account of the several petitions having been pending before the court, the court could not dispose of the petition within a short period. Therefore, I submit if the parties who are interested in quick disposal of the petitions pending before the High Court cooperate with the Judges of the High Court, I do not find there will be any difficulty in quick disposal of the petitions and, within a reasonable time, it would be possible for both the judges to dispose of all the petitions as early as possible.

I can assure the hon. Members of this House that if it is felt that the addition of two judges is not sufficient to dispose of the petitions, certainly, the Government will give serious consideration to this matter and, if necessary, the addition of one or two judges more will be considered by the Government. But, for the time being, it is not felt necessary because in no High Court, more than two additional judges have been appointed although there are many election petitions pending in different High Courts. So, the anxiety of the hon. Member is without any substance because the quick disposal of the petitions, as I submitted, depends on the cooperation of the parties who are before the High Court. With these submissions, I submit that the Bill be taken into consideration.

MR. DEPUTY-SPEAKER : The question is :

“That the Bill to supplement the Jammu and Kashmir Representation of the People Act, 1957, be taken into consideration.”

The motion was adopted

MR. DEPUTY-SPEAKER : Now, there is an amendment by Government.

SHRI M. YUNUS SALEEM : I beg to move . . . .

SHRI SRINIBAS MISRA : On a point of order, Sir. He is not the person who has given notice of it. How can he move the amendment ? He cannot move the amendment.

SHRI NAMBIAR (Tiruchirappalli) : He is not authorised to move it. It is not in his name.

SHRI SRINIBAS MISRA : Rule 86 says :

"When a motion that a Bill be taken into consideration has been carried, any member may, when called upon by the Speaker, move an amendment to the Bill of which he has previously given notice."

He must give notice in order to be entitled to move an amendment. The definition of 'Member in-charge' is different. The Minister may be a Member in-charge but that is for the purpose of the Bill, not for the purpose of the amendment. So, he cannot move it.

SHRI NAMBIAR : It can be taken up tomorrow; the amendment can be moved tomorrow.

SHRI M. YUNUS SALEEM : Sir, Rule 2 gives the definition of the word 'Minister'. It says :

"Minister" means a member of the Council of Ministers, a Minister of State, a Deputy Minister or a Parliamentary Secretary;"

Therefore, when the amendment has been given notice of by the Minister, in his absence, I am entitled to move the amendment on his behalf. So, there is no legal objection whatsoever and the Rule which has been pointed out by the hon. Member is not applicable.

SHRI NAMBIAR : It is in the name of Shri Govinda Menon; he is not available here.

SHRI SRINIBAS MISRA : He cannot move it; it is not in his name.

MR. DEPUTY-SPEAKER : So far as the amendment is concerned, the Rule is very clear. You will have to wait. You read Rule 2 and Rule 86 together and then you will realise that what you have submitted is a different thing.

The only alternative is for Mr. Saleem to give notice today and this can be taken up tomorrow. We can give notice. We shall admit it. That is the only solution.

SHRI M. YUNUS SALEEM : All-right, Sir, if you feel so. I will give a formal notice. It may be taken up tomorrow.

18.25 Hrs.

*COMPLAINTS AGAINST CPWD ENQUIRY OFFICES

MR. DEPUTY-SPEAKER : Now we take up the half-an-hour discussion. Since we are starting five minutes earlier, we have to finish five minutes earlier.

SHRI M. L. SONDHI (New Delhi) : Mr. Deputy-Speaker, Sir, this matter about the unsatisfactory condition in which the CPWD Enquiry Offices have been functioning gives to all of us who are aware of the functioning of these offices dissatisfaction. This is not to say that we do not recognise the difficulties which Government faces. We do not suggest that everything is to be recorded as being in a state of chaos. We do not suggest that our purpose here is merely to find fault with the functioning of government agencies. We recognise that there are honest and hard-working employees working in the Central PWD and, in fact, many of the people in these Enquiry Offices work against heavy odds. I do not, therefore, suggest that there is cause for reckless criticism. But there is a matter to which the Minister and the members must address themselves and that is, the important principle of management of public enterprises.

*Half-An-Hour Discussion.